

Inkulturacija, fenomen kulturnih procesov na Koroškem

Bojan-Ilija Schnabl

In the perspective of cultural sciences »inculturation« is a phenomenon of transfer of cultural and mythological elements from one culture or religion to the other. Phenomenons of inculturation are known in the transition from paganism to Christianity. Processes of inculturation became relevant within the Iro-Scottish Mission in Carantania with the use of the Slavic/Carantano-Slovenian language as liturgical language in the Freising Manuscript as well as through the use of the well integrated Slavic/Carantano-Slovenian Christian terminology of Ladinic origin 100 years later within the Cyrillo-Methodian translation of the whole Bible in the Old Church Slavic language.

The article is expanded and adapted entry »Inculturation« from the upcoming »Encyclopedia of the Slovenian Language, Literature, and Culture in Carinthia: From the Early Beginnings until 1938« [Enzyklopädie der slowenischen Sprache, Literatur und Kultur in Kärnten/Koroška, von den Anfängen bis 1938], and discusses relevant terminology and cultural elements].

Keywords: Carinthia (Austria), Slovenes, cultural history, mythology, inculturation, cultural transfer, intercultural influence, historical processes, Triglav, Magdalensberg/Štalenska Gora.

Opredelitev

Inkulturacija je prenos ali prilagoditev oz. prevzem kulturnih značilnosti neke kulture v drugo. Inkulturacija predstavlja obliko kontinuitete¹ ob spremembi (državne) oblasti, ki je povezana s kulturnimi novostmi (kot npr. drugi jezik ali drugo verovanje, drugi družbeni red in podobno). Inkulturacija omogoča ter olajša pripadnikom prvotne in še dalje prisotne

¹ *Kontinuiteta*: kulturološki pojem, s katerim v avstrijsko-koroškem kontekstu univ. prof. dr. Otto Kronsteiner v nastajajoči enciklopediji *Enciklopädie der slowenischen Sprache, Literatur und Kultur, von den Anfängen bis 1938* (odslej ESLK) opredeljuje tiste zgodovinske fenomene, ki so relevantni za razumevanje zgodovine kot procesa. Tako identificira npr. bivanje Ladincev tudi po priseljevanju Slovanov / Karantancev kot elementa kontinuitete, ki je pustil svoje vidne sledove v krščanski terminologiji Brižinskih spomenikov, za katere ugotavlja, da so najstarejši deli prvotno nastali v državno-političnem kontekstu pokristjanjevanja Karantancev v okviru salzburške misije in ki je bila sto let kasneje zopet uporabljena v okviru cirilmetodijskega prevoda Biblije v Talavaruju/Blatogradu (glej spodaj). S prikazom kontinuitete pravnih prvin Kronsteiner dokazuje, da je prav *kontinuiteta* koncept, ki daje razlago za obstoj raznih kulturoloških, jezikovnih, pravnih in drugih fenomenov skozi stoletja in v raznih družbenih redih od antike preko zgodnjega srednjega veka in še tudi v poznejša obdobja (torej zlasti tudi karantansko-slovenskih pravnih institutov). Kronsteinerju je mnenja, da je v

kulture², da so po eni strani v večji meri pripravljeni sprejemati novo oblast, po drugi strani zmanjša odpor proti le-tej. Do procesov inkulturracije pride tudi v kontaktnih situacijah raznih veroizpovedi in mitoloških verovanj³ in so izraz prizadevanj za pridobitev novih pristašev. Kahl poudarja, da so pri razvoju verovanj značilni kontinuiteta in diskontinuiteta ter medsebojna prepletanja in vplivi tujih substratov in torej niso zgodovinske enosmernice.⁴

Modeli inkulturracije

Anton Peter ob opisu raznih modelov in kriterijev inkulturracije navaja primer, po katerem se je »mlado krščanstvo inkulturriralo v svet helenizma«⁵, ob tem pa je prišlo do

---

zgodovinskih procesih prevladala kontinuiteta in ne radikalni prelom ali kako »preseljevanje narodov«, kjer bi bila vsakič izbrisana vsaka sled prejšnjega obdobja (*tabula rasa*).

Lit.: O. Kronsteiner: *Die Verfremdung unserer gemeinsamen Vergangenheit*. V: *Die Slawischen Sprachen* 57 (1998) 275-287; isti: *Das romanische Erbe in den slawischen Sprachen auf dem Territorium des Imperium Romanum*. In: *Die Slawischen Sprachen* 12 (1987) 35-73; isti: *Ladinisch, das Romanisch des Alpenraums*. V: *Nichts als Namen*. Ljubljana 2003, 99-107; isti: *Nichts als Namen. Kulturwissenschaftliche Wahrnehmungen aus Österreich und Umgebung*. Ljubljana 2003.

² Prevzem drugih karantanskih institutov, kot je to *decima slavonica* in ne nazadnje obred ustoličevanja karantanskih knezov, predstavljajo politično-pravne oblike kontinuitete in zagotavljanja nove oblasti. Posebno vlogo pri tej stoletja trajajoči tranziciji sta igrala (zgodnje) srednjeveška pravna principa, to je principa izvajanja prava na osnovi porekla interesirane osebe ali »*personalni princip*« (nemško *Personalitätsprinzip*) ter princip dvojnega pravnega reda (nemško *duales Rechtssystem*). Na osnovi teh veljavnih pravnih principov se je nekemu sodilo na osnovi njegovega družbenega porekla in ne na osnovi še ne obstoječega teritorialnega principa. Tako je po H. Baltlu in G. Kocherju lahko obstajalo v okviru iste državne tvorbe več pravnih redov vzporedno (razna germanska, to so langobardsko, bavarsko, alemansko pravo, ladinsko, nastajajoče cerkveno ter, kot pišeta, »karantansko-slovensko plemensko pravo od 7. do 11. stoletja«), torej tudi potem, ko je Karantanija formalno prešla pod frankovsko nadvlado. Geslo avtorja tega prispevka dodaja torej pravnozgodovinski element za razumevanje koncepta kontinuitete.

Lit.: Hermann Baltl, Gernot Kocher: *Österreichische Rechtsgeschichte: unter Einschluss sozial- und wirtschaftsgeschichtlicher Grundzüge; von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Graz 112008.

³ ESLK: *mitologija* (Monika Kropelj).

Lit.: Matija Majar: *Vile i šta o njih znade narod slovenski u Koruškoj*. V: *Kolo IV* (Zagreb 1847) 9–18; I. Grafenauer: *Prakulturne bajke pri Slovanih*. V: *Etnolog* 15 (1942), 2–15; Ivan Grafenauer: *Prakulturne bajke pri Slovencih*. V: *Etnolog* 14, 1942, 2–40; Alenka Goljevšček: *Mit in slovenska ljudska pesem*. Ljubljana 1982; Pavle Zabltnik: *Od zibelke do groba, Ljudska verovanja, šege in navade na Koroškem*. Celovec 1982; Pavle Zabltnik: *Čar letnih časov v ljudskih šegah*. Celovec 1984; Milko Matičetov: *O bajnih bitjih Slovencev s pristavkom o Kurentu*. V: *Traditiones* 14 (1985), 23–32; Damjan J. Ovsec: *Slovenska mitologija in verovanje*. Ljubljana 1991; Monika Kropelj: *Od ajda do zlatoroga – Slovenska bajeslovna bitja*. Celovec 2008.

⁴ Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder im Vorchristlichen Slawentum, Sondierungsgänge an Hand eines Marmorfragments aus Kärnten mit Ausblicken auf den Quellenwert von Schriftzeugnissen des 8.-12. Jh.* V: *Studia mythologica slavica* (Ljubljana) VIII (2005) 9–55: (str. 9):

»Bevor Religion sich zu Schriftform verfestigt, schlägt sie sich vielfach in liturgischen Gestaltungen nieder, Wort- und Handlungsfolgen, hinter denen bildhafte Vorstellungen – Mythen – stehen. Nicht selten wird Geglauptes zusätzlich in Bildschöpfungen konkretisiert, aus gleichen mythischen Quellen gespeist. Sie ziehen dann ältere Liturgien auf sich, fordern vielleicht auch neue heraus. Zeitliche und räumliche Differenzierung wirkt ein, denn es gibt keine Instanz, die nach Art einer Kirche normiert – »die« keltische, germanische oder slawische Religion, der dann das Christentum gegenübergetreten sei, hat es kaum je gegeben. Kontinuität und Diskontinuität wirken überall zusammen, im zweiten Fall auch durch Einflüsse von außen bestimmt: Frühe Religionen sind normalerweise grundsätzlich zu Synkretismus bereit, und Ausdehnungsbewegungen in Räume von erstaunlicher Weitläufigkeit bringen Berührung mit fremden Substraten, die alles andere als unbeschriebene Blätter sind, bringen dazu nicht zuletzt neue Nachbarn.«

⁵ Anton Peter: *Modelle und Kriterien von Inkulturration*. V: Fritz Frei (Hg.): *Inkulturration zwischen Tradition und Modernität*. Kontext – Begriffe – Modelle. Freiburg, Schweiz 2000, 311–335, citat 314.

nove interpretacije biblijskih izročil iz helenistične perspektive in je bila tako »integri-rana helenistična predstava o odrešitvi v krščanstvo« ter se je istočasno »judovsko-krščansko pojmovanje Boga precej spremenilo in razširilo« (*model korelacije* [nemško *Korrelationsmodell*]).⁶ Peter nadalje predstavlja *model prevajanja* v okviru inkulturacije (nemško *Übersetzungsmodell*). Njegova »klasična oblika v misijonski zgodovini je bila 'akomodacija' [nemško *Akkommodation*] oz. 'adaptacija' [nemško *Adaptation*]«, torej neke vrste prilagajanja. Pri tem so bile po Petru nadomeščene v glavnem samo posamezne oblike od zunaj prihajajočega krščanstva skozi nerelevantne prvine lokalne kulture, ki so se zdele združljive z evangelijem. Peter končno tudi opozarja na *kulturnofunkcionalni model* (nemško *kulturfunktionales Modell*) inkulturacije oz. *staroselski* ali *indigenistični model* (nemško *indigenistisches Modell*) (tudi *antropološki* ali *etnografski model*), ki ima »danes pomembno vlogo pri oživljanju staroselskih tradicij«.⁷

Svantovit / sveti Vid oz. Šentvid

Pri Slovanih tako naletimo v okviru pokristjanjevanja na prenos ali transfer lastnosti poganskih božanstev v novo versko doktrino, oz. po Katičiču na »krščansko reinterpretacijo slovanskih poganskih kultov, [pri čemer v primeru kulturnih mest oz. svetišč na vrhu gora] ni dvoma, da je sveti Vid, poleg nekaterih drugih svetnikov, igral pomembno vlogo«.⁸ Prenos glavnih lastnosti slovanskega boga Svantovita na svetega Vida (Šentvida) na otoku Rügen in pri baltskih Slovanih je po Katičiču nedvomno dokazano.⁹ Za dalmatinski prostor¹⁰ Katičič sicer navaja tudi nasprotujoče vire¹¹, vendar vsekakor predpostavlja

⁶ Cit.: A. Peter: *Modelle...*, str. 315 f.

⁷ Cit.: A. Peter: *Modelle...*, str. 317 f.

⁸ Radoslav Katičič: *Vidova gora i sveti Vid*. V: *Studia mythologica slavica* (Ljubljana) XIII (2010) 15–32, tu stran 17. Glej tudi: Damjan J. Ovsec: *Slovanska mitologija in verovanje*. Ljubljana 1991.

Ovsec predstavlja celo vrsto elementov slovanskega verovanja, ki izvirajo iz skupnega indoevropskega fonda oz. kažejo na vzporednosti z drugimi verami ter identificira takšne elemente slovanskega verovanja pred dokončnim pokristjanjevanjem, ki izvirajo iz predhodnega kontakta s krščansko doktrino in ki torej niso izvorno slovanski.

⁹ Lubor Niederle: *Manuel de l'antiquité slave, Tome II: La Civilisation*. Paris 1926, 148 f.

»Svantovit. C'était un autre dieu, local il est vrai, mais honoré même en dehors de son domaine propre, l'île de Rujana. Il avait la primauté parmi les autres dieux (...); ses oracles jouissaient de la plus grande autorité, et son temple était l'objet d'un tel culte qu'il n'était pas même permis de prêter serment sur cet édifice... Selon toute vraisemblance, Svantovit n'était à l'origine qu'une forme local du dieu panslave Svarog, comme Svarožič à Rethra ou Triglav à Stettin, par conséquent un dieu solaire; ce n'est que par la suite que la caste sacerdotale en fit un dieu de la guerre.«

Niederle vendar dvomi o prenosu kosti sv. Vida na otok Rügen (Rujana):

»Au XIIe siècle une légende se créa qu' Helmold a consignée. Svantovit, à ce que l'on disait, n'était autre que saint Guy (Vitus), martyr chrétien du temps de Dioclétien que les moines du monastère de Corvey avaient transporté au IXe siècle à Rujana. Quelques savants modernes ont pris à leur compte cette légende, notamment Miklosich. Je ne puis, pour ma part, les suivre: Svantovit n'est, à mon sens, encore une fois qu'une transformation ancienne de Svarog; aussi bien les documents anciens ignorent la légende d'Helmold.« (ibid. s. 149).

¹⁰ R. Katičič: *Vidova gora i sveti Vid*. V: *Studia mythologica slavica* (Ljubljana) XIII (2010), stran 27 f.

»... Ishodište te usmene predaje molitva je Perunu gromovniku. Njegovo štovanje nastavilo se i poslije pokrštenja tek sad sa svetim Vidom kao titularnom i u okviru kršćanske crkve obrednosti. Tako na brdu *Sveti Vid* na Pagu i na *Vidovoj gori* na otoku Braču i na mnogim drugim uzvisinama i gorama po hrvatskome i njemu susjednom južnoslavenskome zemljištu.«

¹¹ Tako navaja npr. Anđelko Badurina, Emilijan Cevc: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog krščanstva*. Zagreb 1979, 583 ter Adalbert Rebić (ur.): *Opći religijski leksikon: A–Ž*. Zagreb 2002, 1007.

interpretacio christiana (krščansko interpretacijo) tudi v tem prostoru, četudi kot nadomestitev za kult slovanskega boga groma *Peruna*. Pri tem »lahko razumemo, ob etimoloških negotovostih ..., *Sventovita* (sic!) kot epiklezo [invokacijo] *Peruna*.«¹²

Svetišče Svantovita naj bi po podatkih okrajnega mestnega muzeja v dunajskem Hietzingu tudi razložilo izvor krajevnega imena dunajske četrti *Ober St. Veit*.¹³

Iroškotska oz. Salzburška misija pri Karantancih in Brižinski spomeniki

Pomemben večplastni primer inkulturacije v okviru karantansko-slovenske zgodovinske kontinuitete predstavlja iroškotska misija škofa Virgila in njegovega odposlanca škofa Modesta¹⁴ v drugi polovici 8. stoletja, ki je potekala v okviru Salzburške škofije. Posebnost te misije predstavlja sprejem domačega jezika pokristjanjenih Karantancev za liturgijski jezik nove krščanske skupnosti. Ta značilnost liturgijskega jezika je v takšni meri specifična, da v njej lahko prepoznamo zgoraj opisane elemente inkulturacije. Po Kronsteinerju predstavlja *Brižinski spomeniki* (BS) najznamenitejši vir in sled tega pokristjanjevanja (zapisani šele konec 10., začetek 11. stoletja). Jež meni, da so Brižinski spomeniki »nedvomno kopije originalnih tekstov iz 9. stoletja, morda celo še starejši« (»*Anche per questi motivi si ritiene che i Monumenti di Frisinga siano indubbiamente copie di testi originali del IX secolo, e forse anche più antichi*«, Jež stran 9). Brižinski spomeniki so prvi pisni viri slovenščine (in hkrati najstarejši slovanski pisni viri v latinici), država oz. državnost v okviru katere so nastali, je bila Karantanija (za časa prvotnega nastanka), zato Kronsteiner terminološko pojmuje jezik »Karantanerslowenisch«, torej karantansko slovensko oz. govori tudi Jež o »*Il territorio etnico sloveno nel IX-X secolo e l'attuale (secondo M. Kos...)*« (slovensko etnično ozemlje v IX–X stoletju in danes, po M. Kosu...) oz. o »*Lo stato degli Sloveni di Carantania*« (država Slovencev Karantanije).¹⁵ Predvsem BS III jasno predstavlja iroškotski apostolski neposredni odnos vernika do Boga (*Jaz se odpovem zlodeju...*). Istočano pa lahko prepoznamo v tem okviru še drugo obliko inkulturacije, in sicer prevzem krščanske terminologije. Kron-

¹² R. Katičič: *Vidova gora i sveti Vid*. V: *Studia mythologica slavica* (Ljubljana) XIII (2010) 15–32, tu stran 32.

¹³ Razstava v Bezirksmuseum Hietzing. <http://www.bezirksmuseum.at/default/index.php?id=144> (16.3.2012).

¹⁴ Lit.: Hermann Mulhaupt: *Die Missionare von den Inseln. Augsburg 2011*; Stefan Weber: *Iren auf dem Kontinent. Heidelberg 2010*; Lutz E. von Padberg: *Christianisierung im Mittelalter*. Stuttgart 2006; Virgil von Salzburg. *Missionar und Gelehrter*. Hg. H. Dopsch und R. Juffinger. Salzburg 1984; H.-D. Kahl: *Virgil und die Salzburger Slawenmission*. V: Virgil von Salzburg. Salzburg 1984, 112–121; Otto Kronsteiner: *Salzburg und die Slawen. Mythen und Tatsachen über die Entstehung der ältesten slawischen Schriftsprache*. V: *Die Slawischen Sprachen* 22 (1982) 27–51; isti: *Virgil als geistiger Vater der Slawenmission und der ältesten slawischen Kirchensprache*. V: Virgil von Salzburg. Salzburg 1984, 122–128; *Virgil kot duhovni oče pokristjanjevanja Slovanov in najstarejšega slovanskega cerkvenega jezika*. V: *Die Slawischen Sprachen* 7 (1984) 47–65; Johann Heinrich August Ebrard: *Die iroschottische Missionskirche des sechsten, siebten und achten Jahrhunderts und ihre Verbreitung und Bedeutung auf dem Festland*. Hildesheim 1971. ESLK: *Abraham (brižinski škof), Virgil in Modest* (Kronsteinerja).

¹⁵ Lit.: F. Miklosich: *Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen. Eine sprachgeschichtliche Untersuchung*. Wien 1875; Martina Orožen: *Brižinski spomeniki (freisinski spomenici)*. V: *Enciklopedija Jugoslavije* 2. Zagreb 1982, 484–486; Otto Kronsteiner: *Zur Slawenität der Freisinger Denkmäler und der alpenlawischen Orts- und Personennamen*. V: *Die Slawischen Sprachen* 21 (1990) 105–114; SAZU: *Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana 1992 und 1993; Janko Jež: *Monumenta Frisingensia, Brižinski spomeniki, La Prima presentazione in Italia dei monumenti letterari sloveni di Frisinga del X-XI secolo coevi alle prime tracce scritte della lingua italiana*. Trieste, Firenze 1994, str. 9, 90, 93; Otto Kronsteiner: *Die Freisinger Denkmäler. Lesart und Übersetzung*. V: *Die Slawischen Sprachen* 53 (1997) 5–17; isti: *Waren in der*

steiner dokazuje, da je dobršen del krščanske terminologije Metodove Biblije iz leta 880 v osnovi ladinskega izvora, in da je ta edino lahko prišla iz karantanskega področja, po tem ko je bila prav ta terminologija uveljavljena že sto let.¹⁶ Le ideologiziranemu nacionalnemu zgodovinoписju pripisuje »*damnatio memorie*« glede prvih sto let krščanske terminologije pri Karantancih / Slovencih. Izredni civilizacijski dosežek, ki ga vsekakor predstavlja Metodov prevod celotne Biblije, se je udejanil sto let po uveljavljanju nove terminologije. Ciril in Metod sta prinesla seboj del biblijskih prevodov na podlagi makedonskih narečji, celotno biblijo je Metod prevajal ob pomoči karantanskih, panonskih in moravskih prevajalcev z uporabo tedaj že (vsaj delno) obstoječih prevodov karantansko-slovenskih biblijskih besedil z ladinsko terminologijo. Najprej je torej ladinska terminologija vplivala na karantansko pojmovanje krščanskih konceptov vere in je tako bila prvič inkulturirana in potem je v drugem koraku že »poslovenjena« terminologija vplivala na vseslovansko pojmovanje krščanskih konceptov vere v okviru t.i. starocerkvenoslovanskega jezika.¹⁷ V bistvu pa je ohranjena prav ta prvotna terminologija in je prisotna vse do danes v slovenščini, kar pa je le ena od prvin kontinuitete. Trubar je lahko nadaljeval v tej terminološki tradiciji, pri čemer je eden od civilizacijskih referenčnih jezikov bila nemščina. Te oblike kontinuitete so pripomogle, da ni prišlo do preloma, da so Slovenci njegovo delovanje lahko hitro absorbirali in da se je njegovo kratkotrajno delovanje tako globoko ukoreninilo.¹⁸

Triobrazni torzo iz Šmartina na Silberbergu

Aspekt inkulturacije najdemo tudi pri »alpskoslovanskem«/karantanskem triobraznem kipu božanstva, arhaičnemu torzu iz predkrščanske dobe iz kraja Sv. Martin/Šmar-

---

Salzburger Kirchenprovinz schon vor Method Teile der Bibel ins Altslowenische übersetzt? V: Die Slawischen Sprachen 53 (1997) 19–36; isti: *Die Übersetzungstätigkeit des Hl. Method in der Salzburger Kirchenprovinz.* V: Die Slawischen Sprachen 53 (1997) 39–47; isti: *Sind die slawischen Ortsnamen Österreichs slawisch, alpenlawisch oder slowenisch?* Die Slawischen Sprachen 58 (1998) 81–99; D. Kuhdorfer: *Die historische und literarische Bedeutung der Handschrift mit den „Freisinger Denkmälern“.* V: Bibliotheksforum Bayern, 32, 3: 233–253. München 2004; Internet, *Brižinski spomeniki. Monumenta frisingensia.* <http://nl.ijs.si/e-zrc/bsl>. ESLK: *Brižinski spomeniki* (Kronsteiner), *iroškotska misija* (K. Sturm-Schnabl).

¹⁶ Lit.: F. Grivec: *Žitja Konstantina in Metodija. Viri.* Ljubljana 1951; O. Kronsteiner: *Waren in der Salzburger Kirchenprovinz schon vor Method Teile der Bibel ins Altslowenische übersetzt?* V: Die Slawischen Sprachen 53/1997, 19–36; isti: *Die Übersetzungstätigkeit des hl. Method in der Salzburger Kirchenprovinz.* V: Die Slawischen Sprachen 53/1997, 39–47.

ESLK: *Methodvita, biblija, Altladinisch* (Kronsteinerja).

¹⁷ Lit.: O. Kronsteiner: *Virgil als geistiger Vater der Slawenmission und der ältesten slawischen Kirchensprache.* V: Die Slawischen Sprachen 8/1985, 119–128; isti: *Altbulgarisch oder/und Altkirchenslawisch? Eine Glosse zu slawistischen Benennungsmythen.* V: Die Slawischen Sprachen 9/1985, 119–128; isti: *Wie kommen die Moravismen an die Morava/March?* V: Die Slawischen Sprachen 33/1993: 131–148; isti: *Waren in der Salzburger Kirchenprovinz schon vor Method Teile der Bibel ins Altslowenische übersetzt?* V: Die Slawischen Sprachen 53/1997: 19–36; K. Sturm-Schnabl: *Der Briefwechsel Franz Miklosich's mit den Südslaven – Korespondenca Frana Miklošiča z Južnimi Slovani.* Maribor 1991: 350 f.; isti: *Kurzer historischer Exkurs in die Frühzeit, Kyrillo-Methodianische Bibel, Franz Miklosich – Fran Miklošič (1813–1891).* V: M. Mitrović: *Geschichte der slowenischen Literatur, Von den Anfängen bis zur Gegenwart.* Klagenfurt/Celovec 2001, 17 f., 21 f., 186 f.; isti: *Aktualnost Miklošičevega znanstvenega dela in misli.* V: Jezikovni zapiski, Glasilo instituta za slovenski jezik Frana Ramovša 10–2 (2004) 19–46. Glej tudi geslo starocerkvenoslovanščina prof. Kronsteinerja z dodatno literaturo.

¹⁸ ESLK: *Primož Trubar (F. Premk, K. Schwarz), Jurij Dalmatin (Merše), dalmatinova biblija in protestantizem* (K. Schwarz).

Slika 1: Triobrazni torzo s Šmartina na Silberbergu, recto, verso (slika: Andrej Pleterski)

tin¹⁹ (St. Martin am Silberberg) v dekanatu Grobniško polje (Krappfeld) v dolini Krčice (Görtschitztal) na severnem Koroškem (po GLEIRSCHERJU je visok 32 cm, širok 21, globok/debel pa 21 cm).²⁰ KAHL plavzibilno izločuje možnost, da bi bil kip keltski²¹, germanški ali rimski (zaradi stilističnih aspektov) ter jasno zanika hipotezo, da bi predstavljal

¹⁹ V vseh avtentično dvojezičnih krajevnih imenikih za celotno vojvodino Koroško iz leti 1850 in 1854, objavljenih v avtentično dvojezičnem deželnem zakoniku, je kraj zapisan, in sicer v deželnih imenikih: *Št. Martin* (1850) in *Sv. Martin na Silberbergu* (1854) ter v ministrski urebi *Št. Martin* (1854); *Šmartin* je regionalno ustaljena standardizirana posodobitev historičnega slovenskega pravopisa.

Lit.: *Currrende der politischen Organisirungs-Commission für Kärnten vom 23. Dezember 1849. Über die Eintheilung, den Umfang und Beginn der politischen Behörden im Kronlande Kärnten/Razglas politiške uravnave komisije na Koroškem od 23. decembra 1849, Razdelik, obseg in začetek politiških oblastnij u koroške kronovini. Schloißnigg, Commissions-Vorstand/Šlojsnik, komisijski predsednik*. V: *Landesgesetz- und Regierungsblatt für das Kronland Kärnten. II. Stück/Deželni zakonik in vladni list za koroško kronovino. II. del. Klagenfurt, 16. 3. 1850, str. 15–36; Verordnung der Minister des Innern, der Justiz und der Finanzen vom 5. Februar 1854 betreffend die politische und gerichtliche Organisation des Herzogthumes Kärnten/UKaz ministrov notranjih zadev, pravosodja in dnarstva 5. februarja 1853 (sic!), s katerim se razglašuje politična in sodna uredba vojvodstva Koroškega*. V: *Landes-Regierungsblatt für das Herzogthum Kärnten/Deželno-vladni list za koroško vojvodino, Jg./leto 1854, I. Abtheilung/razdel, II. Stück/del, Nr./štev. 35, 11. April 1854, str. 74 f.; Erlaß der k. k. Organisirungs-Commission für Kärnten vom 8. September 1854, betreffend die neue Landeseintheilung des Herzogthums Kärnten/Razpis c. k. Uravnave deželne komisije na Koroškem 8. septembra 1854, zastran novega razdelka Koroške vojvodine*. V: *Landes-Regierungsblatt für das Herzogthum Kärnten/Deželni vladni list za koroško vojvodino, Jg./leto 1854, II. Abtheilung/razdel, IV. Stück/del, 3. Oktober 1854, str. 13 f.*

Lit.: Bojan-Ilija Schnabl: *Dvojezična ustava Koroške in deželni glavar Janez Nepomuk Šlojsnik*. V: *Koroški koledar 2012. Klagenfurt/Celovec [2011], 165–188.*

²⁰ Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder im Vorchristlichen Slawentum, Sondierungsgänge an Hand eines Marmorfragments aus Kärnten mit Ausblicken auf den Quellenwert von Schriftzeugnissen des 8.–12. Jh. V: Studia mythologica slavica (Ljubljana) VIII (2005) 9–55.*

²¹ Po Kahlju najdemo troglava keltska božanstva in kipe izključno v Franciji in na Irskem, ne pa na področjih Nemčije, Avstrije in drugih vzhodnih keltskih področjih.

Lit.: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...* str. 39 f.

upodobitev Svete Trojice²² oz. neko vraževerje ali demone.²³ Pride do zaključka, enako kot Gleirscher, da je troglavi kip izvirno slovanska oz. karantanska umetnina.²⁴ Vklasan apostolov križ na zadnji strani pa naj bi bil znak, da kultni kamen ni bil uničen, temveč – in najdišče v obzidju pokopališča to potrjuje –, da so se kasneje kristjanizirani Karantanci vsekakor soočili z njegovim prvotnim kulturnim pomenom.

Vendar ko je kip bil vzdian v obzidje, je tonil v pozabo, proces inkulturacije je bil s tem prekinjen in razmišljanja o etnogenesi in komu naj bi kamen pripadal, postanejo pravzaprav sekundarna.²⁵

Štalenski troglav / Triglav (?)

Na zgodnjo obliko inkulturacije kaže tudi arhaičen troglavi kip na kulturno-zgodovinsko pomembni Štalenski gori nad Celovškim in Gosposvetskim poljem na avstrijskem Koroškem. Kip je po pričevanju stal pred romarsko cerkvijo svete Magdalene in Helene na vrhu gore²⁶ in je služil za kropilnik pred vhodom cerkve. Šele domači duhov-

²² Za tro- in večglave kipe severozahodnih Slovanov prav tako izključuje tuje substrate ali pomotno interpretacijo Svete Trojice pred letom 983. Enako izključuje pri triobraznem kipu iz Šmartina nad Grobniškim poljem, saj vsekakor upodobitev Svetega Duha prepoveduje prikaz le-tega v obliki človeškega obraza. Glej: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...* str. 17 in str. 35.

²³ Kahl navaja tudi legendo o karantanskem knezu sv. Domicijanu v Milštatu (v Miljah), ki naj bi uničil tisoč malikov/demonov, kar je eno od redkih pričevanj obstoja takega kulta pri Slovanih v vzhodnih Alpah. Dodatno pa postavlja relevantno vprašanje, ki si ga znanost dolgo ni postavila, ali so namreč Karantanci imeli neko osrednjo versko središče v predkrščanski dobi: »Da der Millstätter Mönch [Domicijan] wenig Vertrauen erweckte und ein anderer Bericht nicht vorlag, glitt die Forschung generationenlang völlig über die Frage hinweg, ob das Staatswesen der Karantanen, Objekt der ersten wenigstens notdürftig beleuchteten Slawenmission, nicht eigentlich auch ein Zentralheiligtum besessen haben müsste, wie das der gentilreligiösen Grundlage derartiger Gebilde entspricht. Von Kultstatuen «heidnischen» Gepräges aber ist für diesen weitgespannten Bereich auch sonst in keiner ernstzunehmenden Quelle die Rede.« Cit.: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...* str. 26 f.

Če so Zablatnikova dognanja o romarski poti po štirih gorah pravilne (glej spodaj), potem v teh vrhovih vsekakor lahko domnevamo na osnovi modela kontinuitete in inkulturacije prav takšna verska središča.

²⁴ Enako tudi: Paul Gleirscher: *Karantanien, das slawische Kärnten*. Klagenfurt (Celovec) 2000, str. 149 f., kjer označi kip kot „Götterstele« (stela božanstva) iz 7./8. stoletja iz marnorja.

²⁵ Cit.: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...* str. 46 f.

²⁶ Na vrhu Štalenske gore (1058 m) se je po Piccottiniju nahajalo pozno-keltsko-zgodnje-rimsko mesto, čigar ime je verjetno bilo Virunum, enako kot ime kasnejšega mesta na Gosposvetskem polju, ki mu je sledilo v upravni funkciji. Mesto na vrhu gore je bilo verjetno tudi osrednji kraj oz. »glavno mesto« noriškega kraljestva. Lokacijo in svetišče so še za časa keltskega kraljestva koristili Rimljani in tam po dokončni okupaciji Norika po letu 16/15 pred našim štetjem zgradili svoje mesto in svetišče, medtem ko so domači Noriki ohranili nekatere pravice, tako da v tem lahko vidimo dolgo obdobje medkulturnih prepletanj. Mesto na vrhu je bilo sicer po ustanovitvi glavnega mesta province, (novega) Virunuma, na Gosposvetskem polju dokaj hitro zapuščeno, vendar je svetišče še nadalje ostalo. Arheološka izkopavanja so tudi dokazala kasnejšo prisotnost Slovanov / Karantancev, četudi so bili dolgo njihovi artefakti časovno opredeljeni kot »karolinški«, toda v novejši dobi se uporablja pravilnejšo terminologijo in so ti artefakti identificirani kot slovanski (vitrine v muzeju na prostem).

Glej tudi: Gernot Piccottini: *Die antike Stadt auf dem Magdalensberg und Römerzeitliches aus dem übrigen Gemeindegebiet*. V: Wilhelm Wadl (ur.): *Magdalensberg, Natur, Geschichte, Gegenwart, Gemeindechronik* [Občinska kronika občine Štalenska gora]. Klagenfurt (Celovec) 1995; G. Dobesch: *Zu Virunum als Namen der Stadt auf dem Magdalensberg und zu einer Sage der kontinentalen Kelten*. V: *Carinthia* 187 (1997) 107–128; G. Piccottini, H. Vetterš †, mit Ergänzungen von H. Dolenz: *Führer durch die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg*, Verlag des Landesmuseums für Kärnten. Klagenfurt 1999, 22003, 151 f.;

Slika 2: Troglavi kip s Štalenske gore (slika: Bojan-Ilija Schnabl 2012)

nik in slovenski etnolog Pavle Zablatnik²⁷ ga je premestil v notranjost cerkve (domnevno ob restavratorskih delih leta 1970). Sedanja v osnovi gotska cerkev na samem vrhu gore stoji na mestu keltsko-rimskega svetišča in sega nazaj vsaj v 13. stoletje, verjetno pa je še starejšega izvora.²⁸ Župnija je bila zapisana na župnijskem zemljevidu iz leta 1924 še kot dvojezična.²⁹

Franz Glaser: *Heiligtümer im östlichen Aalepenraum als Ausdruck lokaler Identität*. V: Andreas Schmidt-Colinet (ur.): *Lokale Identitäten in Randgebieten des Römischen Reiches, Akten des internationalen Symposiums in Wiener Neustadt*, 24–26. April 2003, 91–100; Heimo Dolenz: *Magdalensberg*. V: *Reallexikon der germanischen Altertumskunde*, 19. zvezek. Berlin, New York, De Gruyter, 124–130.

²⁷ Pavle Zablatnik, rojen 4. decembra 1912 v Bilnjovsu, umrl 26. maja 1993 v Bilčovsu, je bil duhovnik in od leta 1961 do leta 1972 župnik v Otmanjah, katerim pripada podružniška cerkev na Štalenski gori, ter avtor številnih zanimivih etnoloških del.

Glej tudi: Pavle Zablatnik: *Čar letnih časov: stare vere in navade na Koroškem*. Celovec 1984.

²⁸ Wilhelm Wadl (Hg.): *Magdalensberg, Natur, Geschichte, Gegenwart, Gemeindechronik*. Klagenfurt 1995, 219. Vodič skozi izkopanine na Štalenski gori potrjuje obstoj svetišča na samem vrhu gore s predkrščanskimi ostanki kulturnega vodnega bazena, ki ga »pri domačih svetiščih pogosto najdemo« (»... Dabei kamen Mauerreste und im Apsisbereich ein in den Bergfels eingetiefter Schacht zu Tage, welcher als ein in einheimischen Heiligtümern vielfach beobachtetes Kultwasserbecken angesehen werden kann.« (str. 27) Dodatno potrjuje obstoj svetišča oz. navzočnost ljudi na področju v poantični dobi (»nachantike Kulturschichten«) (str. 28), kar dovoljuje domnevo, da je bilo svetišče v rabi do pozne antike v nasprotju z ostalim delom mesta na gori, ki je bilo opuščeno sredi 1. stoletja našega štetja. Vodič sicer ne opredeljuje natančno pojem »einheimisch« / domače svetišče in tudi ne tematizira dokaj edinstvenega troglavege kipa pred oz. v cerkvi.

Lit.: G. Piccottini, H. Vettters †, mit Ergänzungen von H. Dolenz: *Führer durch die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg*, Verlag des Landesmuseums für Kärnten. Klagenfurt 1999, 22003, 27–28.

²⁹ *Pfarrkarte der Diözese Gurk* [Zemljevid župnij Krške škofije] (izdelala Martin Wutte in Karl Streit), merilo 1:150.000, tisk Freytag & Berndt. Dunaj 1924 (ponatis v: Kärnten-Archiv, Archivverlag, Wien 1993–2010, K.A. 06042, spremno besedilo R. Kugler). Po pripovedi župnika Pavla Zablatnika (glej zgoraj) v

Slika 3: Troglavi kip s Štalenske gore (slika: Bojan-Ilija Schnabl 2012)

Starodavni cilindrični in izdolben kip iz bazalta ima na enako razporejenih treh straneh močno izstopajoče obraze. Kulturno-umetniški vodič *Dehio-Koroška* označuje kip za spomenik iz predrimске dobe,³⁰ toda Kahl njegovega keltskega porekla ne potrjuje ter zanika nastanek ob zidavi ali po izgradnji romarske cerkve.³¹ Če sledimo hipotezi, da je kip

---

osebne krogu, so v njegovem času starejše otmanjske gospe prihajale k njemu k spovedi v slovenskem jeziku. Leta 1972 sta bili stari občini Otmanje in Šenttomaž združeni v novo občino Štalenska gora. V disertaciji o domačem narečju dr. Katje Sturm-Schnabl iz leta 1973 pa so zapisani informanti iz obeh starih občin. V Wadlnovi knjigi pa najdemo podatek Wilhelm Deuerja, da so še konec 19. stoletja številni kranjski oz. slovenski umetniki delovali v Otmanjah (mdr. slikarja P(avle?) Šubič in Blaznik).

Lit.: Katja Sturm-Schnabl: *Die slovenischen Mundarten und Mundartreste im Klagenfurter Becken* (Phil. Diss.). Wien 1973, 287 str.; Wilhelm Deuer: *Baugeschichte und Ausstattung der Pfarrkirche St. Margaretha in Ottmanach*. V: Wilhelm Wadl (ur.): *Magdalensberg ...* str. 205.

³⁰ *Dehio-Handbuch, Kärnten*. Wien 21981, str. 358: »Der interessante, zylindrisch, ausgehöhlte Dreikopfstein im Kirchenschiff wahrsch.[einlich] von einem vorrömischen Dreikopfbecken als Opferstein (?).« Vsekakor s sofisticiranim rimskim kiparstvom Štalenski troglavi kip nima nič skupnega. Keltsko hipotezo bi lahko potrjeval dolgotrajni proces prevzema oblasti s strani Rimljanov brez vojaškega posega ali vojne. Toda vsi primeri inkulturacije mitrejskega kulta pri Rimljanih kažejo na to, da so ob tem prevladala pravila rimske umetnosti in estetike in da so tuja božanstva bila prikazana s rimskimi stilskimi sredstvi. Celotno znameniti, izredno prefinjeni bronasti kip »Mladeniča s Štalenske gore«, ki ga danes poznamo le po kopiji, najdeni leta 1502 in ki se nahaja v dunajskem muzeju umetnostne zgodovine KHM, je tudi izraz medkulturnih odnosov in kulturnega transferja, morda celo inkulturacije keltske mitologije v rimsko antično estetiko (*interpretatio romana*). Nikakor pa mladeniča ni stilistično arhaičen kot je to opisani troglavi kip.

Glej: Gernot Piccottini, Hermann Vetters †, mit Ergänzungen von Heinz Dolenz: *Führer durch die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg*. Verlag des Landesmuseums für Kärnten, Klagenfurt 2003, str. 7 f., 27 f.; Kurt Gschwantler: *Der Jüngling vom Magdalensberg – Ein Forschungsprojekt der Antikensammlung des Kunsthistorischen Museums in Wien*. V: Griechische und römische Statuetten und Großbronzen. Akten der 9. Tagung über antike Bronzen. Wien 1988, str. 16–27.

³¹ Tako piše Kahl na str. 38: »Einschlägige Überlieferungen aus der Phase des ostalpinen Keltentums, die noch nicht von romanisierenden Tendenzen überdeckt war, sind rar. Manches, was früher überzeugt hierher

predrimski, potem bi moral biti inkulturiran v prepletajoče se keltsko-rimsko verovanje te dobe in kot neki starodavni artefakt »preživeti« rimske gradbene aktivnosti v svetišču na vrhu gore. Niederle po drugi strani prav v policefaliji vidi znak slovanskih božanstev (četudi se v glavnem ukvarja z baltskimi in z vzhodnimi Slovani, oz. ne obdeluje posebej Slovanov / Karantancev z alpskega prostora, ki so bili dokaj zgodaj pokristjanjeni).³² Tako Niederle tudi ne more postavljati v širši kontekst slovanske in slovenske kulturne zgodovine omenjenega troglavega kipa v središču Karantanije, pri katerem se morda vendar le postavlja vprašanje, ali se ujema z upodobitvijo slovanskega boga Triglava.³³

Ker visoka starost kipa ni pod vprašajem, je jasno, da je kulturni kamen gotovo bil deležen več procesov inkulturacij, saj bi sicer bil kot malik stare vere oskrunjen in uničen od predstavnikov novih oblasti in veroizpovedi ali pa bi bil vsaj uporabljen za zidavo. Tak primer najdemo v *Vitae Ottonis Episcopi Bambergensis*, kjer Otto von Bamberg (Oto Bamberški) pripoveduje, kako je v okviru pokristjanjevanja pomorjanskih Slovanov leta

---

gezogen wurde, bleibt in der Datierung so unsicher, daß eine zusammenfassende Darstellung, die sich auf klare Befunde gründen muß, davon keine Notiz mehr nehmen konnte. Zu den Objekten, die dabei ausgeschieden blieben, gehören zwei merkwürdig proportionierte Becken, für deren Inanspruchnahme als keltisch je eine Dreizahl von Köpfen als vermeintlich typisches Merkmal mit herangezogen wurde. Sie befinden sich in der Wallfahrtskirche auf dem Magdalensberg/Štalenska gora, also an einem Platz, für den eine herausragende Vorgeschichte in der Keltenzeit gesichert ist. Ein Vorgängerbau des heutigen Gotteshauses hat offenbar noch 1158 nicht bestanden; die Ersterwähnung fällt ins Jahr 1262. Die beiden Stücke können aus stilistischen Gründen weder damals noch später [torej 1262 ali kasneje, opomba avtorja] entstanden sein; wann, woher und wie sie in die Kirche gelangten, scheint unklar. Eins aus Stein, eins aus Bronze, dürften sie unterschiedlichen Zeiten entstammen. Die Proportionen weisen in beiden Fällen nicht unbedingt auf ursprüngliche Bestimmung als Tauf- oder Weihwasserbecken. Die drei Köpfe, die, gleichmäßig verteilt, beide Male die Außenseiten schmücken, wirken weder hier noch dort nach christlicher Symbolik. Doch auch der Gedanke an Römerzeitliches drängt sich nicht unbedingt auf. Die Annahme keltischer Provenienz mag sich unter diesen Umständen als Notlösung angeboten haben, doch auch sie überzeugt, wie angedeutet, nicht. «

Troglavi kip po Kahlu torej ni ne rimski ne germanski, verjetno ne keltski in gotovo ne visokosrednjeveški. Kahl ne tematizira hipoteze, da bi bil kip pred-keltski, kar vsekakor dopušča hipotezo, da je kip karantanski, torej iz obdobja, kot ga je domnevno definirjal Pavle Zablatnik (glej opombi 21 in 37). Lit.: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...* str. 38 f.

³² Lubor Niederle: *Manuel de l'antiquité slave, Tome II: La Civilisation*. Paris 1926, 315:

»Nous devons diviser les monuments énumérés en deux groupes: les polycéphales et les autres. Je considère les premiers, du fait même de leur polycéphalie, comme des représentations de dieux slaves, que ce soit un artiste slave ou un étranger qui les ait sculptés.« Malo dalje: »J'en vois la confirmation [pour l'hypothèse d'une origine slave], pour les stèles de Bamberg et de Rujana, dans les lieux même où elles ont été découvertes.«

Prav argument zgodnjega pokristjanjevanja Karantancev alpskega prostora v okviru salzburške in oglejske misije navaja tudi Kahl, ki naj bi k temu pripeljalo, da so kasnejši ohranjeni podatki o predkrščanski dobi izredno skopi, po eni strani, ker vprašanje ni bilo več politično relevantno, in po drugi, ker tuji avtorji stoletja pozneje niso imeli več natančnih podatkov in je del preteklosti šel v pozabo. Glej: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...* str. 26 f.

³³ Lubor Niederle: *Manuel de l'antiquité slave, Tome II: La Civilisation*. Paris 1926, 149:

»Triglav. Ce troisième dieu baltique était probablement aussi une forme rajeunie d'une ancienne divinité panslave (Svarog?). C'était le dieu principal de la tribu des Poméranieniens [...] son temple, avec un idole à trois têtes d'argent, se trouvait dans la ville de Stettin, à l'embouchure de l'Oder. L'évêque Otto von Bamberg le détruisit en 1127. Comme les dieux de Rujana et de Rethra, Triglav était avant tout le dieu de la guerre, et il avait également un cheval qui était consacré et prononçait des oracles. Il existait d'autres Triglav pareils à celui-là, et auxquels on rendait le même culte, dans le village der Volin et dans le château de Brandebourg.«

1127 (!) v Szczecinu (kašubsko *Szczecęno*, nemško *Stettin*) rušil malika Triglava, ga oskrnil, obglavil in glave poslal kot trofejo in dokaz verske spreobrnitve v Rim.³⁴

Če ga pa prepoznamo za izvorno karantanskega iz poganske dobe, bi ta hipoteza predpostavljala neposredno inkulturacijo v krščansko vero. V tej hipotezi je treba upoštevati zgodovinske dogodke. Nova oblast je sicer priznala stare šege in oblast (jezik, obred ustoličevanja, priznanje vrste pravne avtonomije in domačega stanu kosezov), toda obdobje uporov proti pokristjanjevanju, ki je trajalo približno 70 let od 750/52 do 828, kaže, da so se tudi predstavniki nove krščanske vere aktivno uprli predstavnikom stare vere.³⁵ Krščanska cerkev iroškotske misije³⁶ po tej hipotezi ni oskrnila, ne uničila obstoječega troglavega malika slovanskega/karantanskega božanstva na osrednjem krščanskem svetišču dežele (iz časa prvotnega rimskega pokristjanjevanja).

Če pa štejemo kip za izvorno delo iz zgodnje dobe pokristjanjevanja Karantancev s konca 8. oz. z začetka 9. stoletja, torej za časa iroškotske misije³⁷ na tem prostoru (podobno kot za kip iz Šmartina nad Grobniškim poljem lahko z veliko verjetnostjo izključimo Štalenskega Triglava za prikaz Svete Trojice³⁸), potem je najbolj prepričljiv model razlage (na osnovi razmišljanj o kontinuiteti in o romarskih poteh na tem prostoru, kot so opisane spodaj), da je lahko ta upodobitev trojnosti / troglavja v tem zgodovinskem obdobju pred-

³⁴ *Fontes historiae religionis Slavicae, collegit Carolus Henricus Meyer, Fontes historiae religionum ex auctoribus Graecis et Latinis collectos edidit carolus Clemen, fasciculus IV.* Berolini 1931; *Monumenta Germaniae Historica: Vitae Ottonis Episcopi Bambergensis, 794, 851.*

Stran 794, vrstice 13–18 (dieses Dokument Seite 38):

Erat autem ibi simulacrum triceps, quod in uno corpore tria capita habens Triglaus vocabatur; quod solum accipiens, ipsa capitella sibi cohaerentia, corpore comminuto, secum inde quasi pro trophoeo asportavit, et postea Romam pro argumento conversionis illorum transmissit, scilicet ad videndum domino apostolico et universalis ecclesiae, quid ipse illius obedientiarum vellendo et plantando, aedificando habebant minusque ornatae fuerant.

Stran 851, predzadnja vrstica in stran 852 zgoraj:

Cum vero delubra et effigies idolorum a pio Ottone destruerentur, profane sacerdotum auream imaginem Triglawi, qui principaliter ab eis colebatur, furati extra provinciam abduxerunt, et cuidam viduae apud villam modicum degenti, ubi nec spes ulla requirendi esset, ad custodiendum tradiderunt.

Stran 851 opomba 10:

...Hoc Stetinae factum non esse apparet ex Herbordo H, 31, apud quam legimus Ottonem Triglawi idolam fregisse triaque eius capita postea Romam misse.

Kahl opisuje osnovno »filozofijo« zasledovanja poganov po eni in pokristjanjevanja po drugi strani tako: »für die Ausrottung vorchristlichen Erbes waren alle Mittel recht, jedenfalls gegen Sachen, weniger gegen Personen; für die Pflanzung des neuen Glaubens war Gewaltlosigkeit gefordert, wurde allerdings durch die Jahrhunderte hin verschieden definiert für die Ausrottung vorchristlichen Erbes waren alle Mittel recht, jedenfalls gegen Sachen, weniger gegen Personen; für die Pflanzung des neuen Glaubens war Gewaltlosigkeit gefordert, wurde allerdings durch die Jahrhunderte hin verschieden definiert.« V: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...*, str. 11.

³⁵ Ti upori so znani pod imenom *carmula*. Lit.: Darja Mihelič: *Vstaja imenovana 'carmula'. (Karantanija, druga polovica 8. stoletja)*. In: Vincenc Rajšp [e.a.] (Hg.): *Melikov zbornik. Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje*. Ljubljana 2001, 197–214; H.-D. Kahl: *Der Staat der Karantanen. Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum. (7.–9. Jh.)*. Ljubljana 2002. ESLK: *Carmula* (D. Mihelič), *Ljudevitova ustaja* (M. Wenninger).

³⁶ O iroškotski misiji glej zgoraj (poglavje »Iroškotska oz. Salzburška misija pri Karantancih in Brižinski spomeniki« in opomba 14 zgoraj).

³⁷ Takšno časovno opredelitev slišimo po zvočnem zapisu, ki se predvaja v sami cerkvi, in jo po pričevanjih lahko pripišemo zdaj že pokojnemu domačemu župniku Pavlu Zablatniku. Glej tudi opredelitev Kahla v opombi 31 zgoraj.

³⁸ Po analogiji lahko štejemo relevantno analizo v opombi 22.

stavljala inkulturacijo kulta slovanskega boga Triglava³⁹ v novo krščansko veroizpoved Karantancev, o kateri tudi Kahl trdi, da se na začetku prijela le z uporom.⁴⁰ Inkulturacijo pa bi lahko razložili z interesom, ki ga je imela nova posvetna in verska oblast, da pomiri situacijo in integrira čimvečji del domačih *gentilov*, saj v tem času nimamo še srednjeveške kolonizacije ali ideologije zamenjave ljudstva 20. stoletja.

Troglavi kip s Štalenske gore torej dobro ponazarja dvoje: Da dokončne opredelitve neke domnevne prvotne in edine kulture ali mitologije, na osnovi katere naj bi bil ustvarjen, ni ne možna, niti ni potrebna. Etnocentrično mišljenje tu ni na mestu. Vsekakor lahko predpostavljamo splošno, opisano karantansko-slovensko naselbinsko, jezikovno, pravno, mitološko in drugo kontinuiteto ter z veliko verjetnostjo kontinuiteto vrste svetišča prav na tem nahajališču. Če je troglavi kip nastal v času, ko še ne govorimo o Slovencih in o slovenščini v sodobnem smislu, potem postane z inkulturacijo (če domnevamo, da je bil vseskozi v rabi za verske potrebe) vsekakor izviren spomenik tudi slovenske kulturne zgodovine. To pa ne izključuje drugih procesov na tem geografskem področju.⁴¹

Knežji kamen

Obliko inkulturacije najdemo tudi v uporabi rimskega kapitela za knežji kamen ob ustoličevanju karantanski knezov in koroških vojvod na Krnskem Gradu. V tem primeru je tudi ta kamen, najkasneje z utrditvijo slovenščine ob pokristjanjevanju (kot je zapisana v Brižinskih spomenikih) oz. ko se govori o Slovencih v deželi, tudi del slovenske kulturne zgodovine. Po zapisih v Schwabenspieglu ali pri Janezu Vetrinjskemu je ustoličevanje na knežjem kamnu potekalo v slovenščini, kasneje je ostal kamen del kolektivne zavesti in vse do začetkov 20. stoletja so domačini govorili tudi slovensko.⁴²

Prav metodološki pristop inkulturacije omogoča premostitev tradicionalnih miselnih modelov in etnocentričnega ter nacionalnega izključujočega zgodovinopisja. Moč koncepta inkulturacije je, da je usmerjen v zgodovinske procese. Tako je knežji kamen morda celo še del noriške, gotovo pa rimske, karantanske in slovenske kulturne zgodovine

³⁹ Če sledimo Katičiču zgoraj, bi lahko tudi videli v Triglavu epiklezo za Peruna. Vsekakor lahko šele nadaljnja raziskovanja poglobijo analizo o stanju takratne slovanske mitologije v karantanskem prostoru, za katero lahko domnevamo, da je bila podobna vseslovanski mitologiji in da je morda tudi že inkulturirala aspekte verovanj drugih ljudstev (glej tudi opombi 4 in 32 zgoraj).

⁴⁰ Tako Kahl: »In die entstandene Lücke [der Zusammenbruch der Salzburger Mission in Folge der Aufstände genannt *carmula*, op. pr.] trat Freising, damals noch nicht Suffragan des Zentrums an der Salzach. Dort sind die kostbaren Denkmäler in der Sprache der Missionierten erhalten, deren Kernbestand noch der Periode vor 800 angehören dürfte, allerdings nachträglich verändert sein kann. Sie zeugen, was nicht immer beachtet wird, nicht für die außerkirchliche Verkündigung unter Ungetauften, sondern für die innerkirchliche Nacharbeit unter schon gewonnenen Neuchristen, was andere Akzente bedingt.« Glej: Hans-Dietrich Kahl: *Kultbilder...*, str. 25.

⁴¹ Prav ta kip slovenska umetnostna zgodovina očitno še ni recipirala, kar je kljub dejstvu, da je občina bila do nedavnega »dvojezična« oz. od začetkov slovenstva (tudi) slovenska, nedosledno (glej opombo 27 zgoraj).

⁴² Lit.: B. Grafenauer: *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev*. Ljubljana, 1952; I. Virnik: *Janez Vetrinjski – prvi koroški zgodovinar*. V: *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu*. Celovec (2000) 86–88; J. Mlinar: *Janez Vetrinjski in njegovo poznavanje Kranjske v Knjigi resničnih zgodb (Liber certarum historiarum)*. V: *Zgodovinski časopis* 58/3–4 (130). Ljubljana (2004) 273–300; K. Sturm-Schnabl: *Kulturno življenje v fari Št. Tomaž od začetka 20. stoletja do nemške okupacije*. V: *Koroški koledar 2009*. Celovec 2008, 139–156; B.-I. Schnabl: *Poljanci in poljansčina, Nova spoznanja o stari identiteti Slovencev na Celovškem polju*. V: *Nedelja*, priloga XIV dni, 1. 4. 2011, 4–6.

ESLK: *ustoličevanje* (Kronsteiner), *Janez Vetrinjski* (M. Šekli).

(na Krnskem Gradu in okolici so, kot vemo, še konec 19./začetek 20. stoletja živeli Slovenci in ne »alpski Slovani«), del zgodovine vojvodine in dežele Koroške, Avstrije, zakaj ne slovenske, torej tudi evropske in gotovo tudi ZDA (Jefferson). Istočasno pa je kamen del zgodovinopisja o plemiških zvezah, o etnologiji, pravni zgodovini in zgodovini fevdalizma, medievistike pa tudi umetnostne zgodovine, slovenskega jezikoslovja in literarne zgodovine. In še bi lahko naštevali.⁴³

Kosezi

Podobno je glede kosezov in vasi tipa *Hrovače* (nem. *Krobothen, Kraubath* itd.). V vseh tistih hipotezah, ki v njih vidijo ne le tujo ne-slovansko etimologijo ali posebni socialni sloj temveč tudi v osnovi »tujo« ne-slovansko etnično pripadnost, moramo domnevati fenomen inkulturacije v okviru karantanske in karantansko-slovenske etnogeneze (pri vaseh tipa *Hrovače* morda tudi fenomen akulturacije). Prav z inkulturacijo in najkasneje takrat postanejo ti pravno relevantni fenomeni sestavni del karantanske in kasneje tem bolj – zaradi jezikovne, pravne in ozemeljske kontinuitete – izviren del slovenske državno-pravne in kulturne zgodovine. Kosezi niso bili le merodajni faktor pri ustoličevanju, kjer je zapisano, da je bil vojvodski kmet kosez. Kosezi so ohranili – in tako je za področje občine Štalenska gora odkril vodja Deželnega arhiva g. W. Wadl – vsaj deloma svoje pravice vse do 16. in deloma do začetka 17. stoletja (Wadl koseze v nemščini seveda imenuje »Edlinger«, potrjuje pa neko vrsto kontinuitete). Prav na področju današnje občine Štalenska gora najdemo deset nižjih sodstev, ki se deloma do danes zrcalijo v mejah katastrskih občin

⁴³ Pri delu regionalne zgodovinske znanosti o Koroški oz. pri njenih predstavnikih naletimo na dokaj utrjene miselne modele zlasti starejših generacij, ki se izraža v metodološkem pristupu: aspektov kulturne zgodovine sistematično ne upoštevajo in s tem postavljajo samo znanstveno metodologijo in njene rezultate pod vprašaj (podobno dilemo opisuje Kahl zgoraj v opombi 31). Vsakršen zgodovinski fenomen ali aspekt, ki je osnovno tudi povezan s slovensko kulturno zgodovino, prikaže pod vsemi drugimi aspekti, le ne kot del slovenske kulture zgodovine. Vendar takšnemu načinu, s katerem »znanost« sistematično pride do enostranskih, vnaprej predvidljivih rezultatov (negacija slovenske kulturne zgodovine), lahko pripisujemo močno etno-politično motivacijo (Koroški Slovenci, »izbrisani« koroške kulturne zgodovine). V novejši literaturi pa očitno argument nasprotovanja vsakršnemu nacionalizmu privede deloma do analognih rezultatov. Drugače skoraj ni razumeti, da sem npr. *Ustava vojvodine Koroške* iz leta 1849, ki zagotavlja konstitutivnost obeh narodov in bi lahko bila vzgled za sodobna razmišljanja o integraciji v deželi, ponovno »odkril« šele v okviru raziskav za ESLK in prvotno podrobneje predstavil javnosti v Koroškem koledarju 2012. Konec leta 2013 pa bomo Slovenci s Koroške, Kranjske, Štajerske, Primorske in z Goriškega (kjer so bile objavljene ustave kronovin) proslavili 163 let ustavne in državotvorne konstitutivnosti. Vsaj za Koroško pa je dognano, da je ustava ne samo formalno stopila v veljavo, ampak je tudi imela dokaj pomembne pravne posledice v desetletju, ki je sledilo njeni objavi (formalno naj bi bila v veljavi le dve leti).

Lit.: M. Klemenčič: *To Fellow Americanists: A Letter from Slovenia*. V: *The Journal of American History* 80 (1993) 3, 1031-1034; A. B. Mitzman: *Vom historischen Bewusstsein zur mythischen Erinnerung. Nationale Identitäten und Unterdrückung im modernen Europa*. V: J. Rüsen, J. Straub (Hg.): *Die dunkle Spur der Vergangenheit, Psychoanalytische Zugänge zum Geschichtsbewusstsein, Erinnerung, Geschichte, Identität* 2. Frankfurt/Main 1998, 397-416; J. Höslner: *Vom „Kampf um das Deutschtum“ über die „Ostforschung“ zur „Freien Sicht auf die Vergangenheit“ – Krain und die Untersteiermark des 19. Jahrhunderts im Spiegel der deutschsprachigen Geschichtsschreibung*. V: V. Rajšp [e.a.] (Hg.): *Melikov zbornik*. Ljubljana 2001, 121-151; B.-I. Schnabl: *Asimilacija in sindrom posttravmatskega stresa*. V: *Koroški koledar* 2011. Celovec 2010, 117-130; isti: *Dvojezična ustava Koroške in deželni glavar Janez Nepomuk Šlojsnik*. V: *Koroški koledar* 2012. Celovec [2011], 165-188.

ESLK: *kulturna zgodovina, ideologija dvojezičnosti, asimilacija in PTBS, Ustava vojvodine Koroške 1849, Državni zkonik, Deželni zakonik* (B. Schnabl).

(tako katastrska občina Rogarja vas). Pravica sežiganja [nem. *Brennamt*], kot je opisana pri Megiserju, ki so jo imeli kosezi koseževine v vasi Partovca se ukinja leta 1602. Skupna kmečka lastnina gozdu na Krištofovi gori nad Celovškim poljem, ki so jo imeli nazadnje kmetje na Celovškem polju in iz okolice Gospe Svete in izvira iz starega koseškega prava, je bila ukinjena šele na osnovi zemljiške reforme po letu 1848 in šele okoli 1880 pride do parcelizacije in prodaje zemljišč. Koncept inkulturacije omogoča v tem primeru premostitev ekskluzivnega zgodovinopisja in zastarelega etnocentričnega zgodovinskega Darwinisma, saj postavlja kulturne in pravne fenomene v okvir zgodovinskih procesov, ne da bi zanikal njihov izvor in genezo. V našem primeru se kosezi s katastrskimi občinami uvrščajo celo v novejšo in do danes relevantno pravno zgodovino Avstrije.⁴⁴

Romarske poti

Na inkulturacijo starodavnih verovanj naletimo tudi pri nekaterih romarskih poteh. Tako je Cerkev svete Magdalene in Helene na Štalenski gori tudi krščansko / katoliško romarsko središče in izhodišče etnološko zanimivega pohoda na štiri gore, ki je bilo nekoč tudi slovensko romanje po vrhovih stožčastih gora (nem. *Kegelberg*) oz. keltskih, rimskih in krščanskih svetiščih nad Gosposvetskim poljem (*Štalenska gora* – *Šenturška gora* (tudi *Vrh* ali *mons carantanus*) – *Šentviška gora* (tudi *Kozji vrh*) – *Šentlovrenška gora*). Po Zablatniku predstavlja v osnovi kult rasti vegetacije in naj bi bil povezan s čaščenjem božanstva plodnosti celo še iz predrimskega časa. Romanje je torej inkulturiralo predhodna verovanja v kar nekaj korakih.⁴⁵ Na tretji petek po Veliki noči pa je obstajalo tudi romanje čez tri vrhove (*Krištofova gora* – *Štalenska gora* – *Šenturška gora*).⁴⁶

Ljudska pesem in ljudska kultura

Znano obliko inkulturacije na Koroškem je tudi prevzemanje prvin slovenske ljudske pesmi⁴⁷ v nemško ljudsko pesem na Koroškem. Saj je med pomembne dejavnike štel npr. Tomaž Košat (Thomas Koschat) iz Vetrinja pri Celovcu, v njegovi dobi še na strnjeno slovenskem ozemlju Južne Koroške⁴⁸ in je torej bil skoraj gotovo tudi sam slovenskega porekla.⁴⁹ V tej dobi je prišlo poleg tega do inkulturacije širokega spektra slovenske ljudske kulture, vsega razen jezika v celoti. Ob tem ostanki slovenskega jezika na severnem Koroškem nakažejo, da prehod od enega jezika do drugega ni bil tako drastičen in tudi ne pred »pradavnimi časi temnega srednjega veka«, kot si ga morda predstavljamo danes. Kranzmayer npr. pri imenu ledenika *Pasterca* (nem. *Pasterze*) reče, da so tam še v 16. sto-

⁴⁴ W. Wadl (Hg.): *Magdalensberg, Natur, Geschichte, Gegenwart, Gemeindechronik*. Klagenfurt, Verlag Johannes Heyn 1995, 60 f, 80–82, 148, 168, 194 f. ESLK: *etnogeneza, in pago Crouuati, Karantanija, kontinuiteta, kosezi, ustoličevanje* (Kronsteiner), *koseško sodstvo in koseške obveznosti na področju občine Štalenska gora, koseški skupinski gozd na Krištofovi gori* (W. Wadl), *L. Hauptmann* (J. Mlinar), *zgodovinopisje* (I. Grdina), *Koroška* (W. Drobesch), *windišarska ideologija kneževine Koroške* (T. Domej), *Megiser* (M. Merše).

⁴⁵ Starodavnost romanj na Štalensko goro pa po svoje tudi prispeva k razumevanju procesov inkulturacije pri troglavem kipu s Štalenske gore (glej zgoraj).

⁴⁶ ESLK: *božje potu* (Polona Sketelj), *etnologija* (Ingrid Slavec Gradišnik).

Glej tudi: P. Zablatnik: *Čar letnih časov: stare vere in navade na Koroškem*. Celovec 1984, 131–132.

⁴⁷ ESLK: *pesem, ljudska pesem, verska ljudska pesem, pesmarice* (Engelbert Logar).

⁴⁸ ESLK: *Južna Koroška* (Matjaž Klemenčič).

⁴⁹ ESLK: *Thomas Koschat (F. Križnar), Zemljevid župnij Krške škofije 1924* (B. Schnabl).

letju bili pašniki, torej pastirji. Sam sem lahko pred nedavnem ob obisku v Šentlovrencu v Lesni dolini zabeležil besedo *potschasən*, ki jo domačini v nemščini uporabljajo prav v slovenskem pomenu *počasi*. V sodobnem slovenskem narečju pa se besedo prav tako izgovarja: *počasən*. Otroško preštevanko je navedla domačinka Rosa Seidl (roj. Obernosterer) (1926-2007) iz gorskega zaselka Frohn na Šentlovrencu: *Anbatri, raus bist du* > pismeno slovensko *Ena dva, tri, ven/iz igre si ti*. Števniki *an, ba, tri* so povsem slovenske besede v koroškem narečju tja do Celovškega polja. V vseh navedenih primerih pa dodatno ne moremo govoriti o ostankih neke „alpske slovanščine“ (tipa *bāstrca > staro nem. *Pustritz* [kraj] ali *Vustritz* [plemiška rodbina], medtem ko novejša slov. *bistrica* > nem. *Feistritz*). V tem kontekstu sta zanimiva dva krajevna imenika iz leti 1860 in 1880/82, ki sta nastala pred masovnim valom asimilacije. V obeh najdemo »običajna« slovenska imena npr. v Zgornji Ziljski dolini, kar pa zahteva dodatne raziskave. Vsekakor so torej tudi tu bili kulturni procesi očitno zelo dolgotrajni in zlasti ne tako absolutni in tragični, kot jih poznamo iz novejše zgodovine 20. stoletja.⁵⁰

In prav prevzem širokega spektra kulture je poleg gospodarskih in psihosocialnih ter političnih pritiskov prispeval k temu, da sta bili asimilacija in germanizacija povsem slovenskih predelov dežele v kratkem času tako obsežni.⁵¹

Sklepi

Inkulturacija je prenos kulturnih ali verskih prvin iz ene kulture ali vere v drugo. Pri tem poznamo razne modele inkulturacije kot npr. *model korelacije*, *model prevajanja*, čigar »klasična oblika v misijonski zgodovini je bila 'akomodacija' oz. 'adaptacija', torej neke vrste prilagajanje. *Kulturnofunkcionalni model* inkulturacije oz. *staroselski* ali *indigenistični model* ima »danes pomembno vlogo pri oživljanju staroselskih tradicij.« Na pojav inkulturacije naletimo tudi za časa pokristjanjevanja Slovanov in Karantancev, pri čemer so seveda značilne razne oblike medsebojnega vplivanja adstratnih in subtratnih kultur. Večplastno inkulturacijo lahko identificiramo v okviru iroškotske misije pri Karantancih s prevzemom domačega jezika v liturgične namene, kot pokažejo Brižinski spomeniki ter sto let kasneje s prevzemom ustaljene karantanskoslovenske krščanske terminologije ladinškega izvora v okviru cirilmetodijskega prevoda Biblije. Triobrazni torzo iz Šmartina na Silberbergu kaže jasno sled soočanja pripadnikov nove veroizpovedi s kipom predho-

⁵⁰ Lit.: *Alphabetisches Verzeichniß sämtlicher Orte im Herzogthume Kärnten...* Klagenfurt 1860, 321 str.; *Vollständiges Ortschaften-Verzeichnis der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. December 1880*, Hg. von der K. K. statistischen Central-Commission in Wien. Wien 21882, (Koroška str. 109-128); E. Kranzmayer: *Ortsnamenbuch von Kärnten, II. Teil, Alphabetisches Kärntner Siedlungsnamenbuch*. Klagenfurt 1958; Regina M. Unterguggenberger: *An der Schnittstelle dreier Kulturen, Zum slawischen Erbe in der Mundart des Kärntner Lesachtales*. Celovec 2004. ESLK: *Entlehnung*, (Pohl, Karničar), *Ortsverzeichnis 1860, Ortsverzeichnis 1880, Kranzmayer, Ortsnamen* (B. Schnabl).

⁵¹ *Asimilacija*: Kolektivno nasilen fenomen povezan s travmami oz. travmatizacijo posameznika in skupnosti ter medgeneracijske travmatizacije, ki se po pravilih odvija na nezavedni ravni in je tem bolj povezana z globokimi kognitivnimi disonancami glede priznanja človekovih pravic slovenski narodni skupnosti. Od tega fenomena je treba razločiti fenomen *akulturacije*, ki je praviloma individualni, netravmatični fenomen prevzemanja novih kulturnih modelov zaradi individualne življenjske poti. *Germanizacija*: Zgodovinski proces etnične spremembe regij skozi stoletja in/ali nasilna politična ideologija in politično in ideološko osnovani nasilni proces asimilacije Slovencev na Koroškem. ESLK: *asimilacija in posttravmatski stres, asimilant, prisilna asimilacija, akulturacija ter germanizacija* (B. Schnabl).

dne vere. Troglavi kip s Štalenske gore (*Štalenski Triglav* oz. *Triglav s Štalenske gore*) pa, ob raznih hipotezah in modelih razlage lahko razumemo v širšem kulturnozgodovinskem kontekstu šele z modelom inkulturacije. Gotovo je, da je nujno prišlo do procesov inkulturacije, najbolj prepričljivo pa je, da je troglavi kip izvirno delo iz zgodnje dobe pokristjanjevanja Karantancev – in s tem verjetno inkulturiral božanstvo Triglav ter mdr. del slovenske kulturne zgodovine. Kontinuiteto na tem prostoru, in s tem inkulturacijo, tudi potrjujejo romarske poti na Štalensko goro. Knežji kamen pa nazorno prikazuje prednost konceptualnega pristopa inkulturacije. V svojem bistvu se poslužuje pristopa, ki je fokusiran na procese. Tako omogoča premostitev tradicionalnega etnocentričnega in nacionalnega izključujočega zgodovinopisja in premostitev starih darvinističnih miselnih modelov. Istočasno vsekakor integrira razne tradicionalne kakor tudi inovativne perspektive, kar odpira pot do novih spoznanj. Inkulturacija tudi razlaga splošne kulturne fenomene in procese v večjezičnem okolju, zlasti na Koroškem.

Inculturation, a Phenomenon of Cultural Processes in Carinthia

Bojan-Ilija Schnabl

The upcoming *Encyclopaedia of the Slovenian Language, Literature and Culture in Carinthia from the Early Beginnings until 1938* under the leadership of prof. dr. Katja Sturm-Schnabl gives a platform to over 160 authors for intercultural dialogue and reflection on Slovenian cultural history in Carinthia. In the terminological entry related to cultural studies, and more specifically to *Inculturation*, the latter is presented as a phenomenon of transfer of cultural and mythological elements from one culture or religion to the other. Anton Peter identifies three different models of inculturation: the model of correlation, the model of translation, as well as the cultural-functional model or anthropological model. The phenomena of inculturation are known in the transition from paganism to Christianity. The processes of inculturation became relevant within the Iro-Scottish Mission in Carantania with the use of the Slavic/Carantano-Slovenian language as a liturgical language, as reflected in the Freising Manuscript as well as through the use of the well integrated Slavic/Carantano-Slovenian Christian terminology of Ladinic origin 100 years later within the Cyrillo-Methodian translation of the whole Bible in the Old Church Slavic language. Inculturation is also apparent in the three-headed cult-stone of Magdalensberg/Štalenska gora. The phenomena of inculturation are also present in the long tradition of pilgrimage from the Magdalensberg/Štalenska gora as well as in the integration of Slovenian song tradition in the characteristic regional singing in German as well as in many other aspects of folk culture – all but the language – which explains the rapid and widespread language shift in the region.

From the methodological point of view, the concept of inculturation allows us – through its process oriented approach – to overcome traditional ethnocentric historiography while still integrating different traditional as well as innovative perspectives in a non-exclusive historiography.